

EFNISTAKA ÚR INGÓLFSFJALLI

Álit Skipulagsstofnunar um mat á umhverfisáhrifum

1 INNGANGUR

1.1 ATHUGUN SKIPULAGSSTOFNUNAR

Þann 11. janúar 2006 sendu Fossvélar ehf. frummatsskýrslu um efnistöku úr Ingólfsfjalli í Sveitarfélaginu Ölfusi til athugunar hjá Skipulagsstofnun, samkvæmt lögum um mat á umhverfisáhrifum nr. 106/2000 m.s.b.

Framkvæmdin og frummatsskýrslan voru auglýst opinberlega þann 13. janúar 2006 í Lögbirtingablaðinu, Morgunblaðinu og Fréttablaðinu og þann 19. janúar í Glugganum. Frummatsskýrsla lá frammi til kynningar frá 13. janúar til 24. febrúar 2006 á bæjarskrifstofum Sveitarfélagsins Ölfuss og Sveitarfélagsins Árborgar, á bókasafninu í Þorlákshöfn, á bókasafninu á Selfossi, í Þjóðarbókhöðunni og hjá Skipulagsstofnun. Frestur almennings til að skila athugasemdum við frummatsskýrsluna var til 24. febrúar 2006. Frummatsskýrslan var einnig aðgengileg á Netinu: www.lh.is. Skipulagsstofnun leitaði umsagnar Sveitafélagsins Ölfuss, Sveitarfélagsins Árborgar, Heilbrigðiseftirlits Suðurlands og Umhverfisstofnunar. Á kynningartíma bárust Skipulagsstofnun 10 athugasemdir. Skipulagsstofnun sendi umsagnirnar og athugasemdirnar til Fossvéla ehf.

Þann 14. mars 2006 sendu Fossvélar ehf. matsskýrslu um efnistöku úr Ingólfsfjalli í Sveitarfélaginu Ölfusi til Skipulagsstofnunar og óskuðu eftir áleti stofnunarinnar um mat á umhverfisáhrifum framkvæmdarinnar. Við undirbúning þessa álits var farið á vettvang á fyrirhugað framkvæmdasvæði þann 3. mars 2006.

1.2 GÖGN LÖGÐ FRAM VIÐ ATHUGUN SKIPULAGSSTOFNUNAR

Frummatsskýrsla. Efnistaka úr Ingólfsfjalli í landi Kjarrs í Ölfusi. Mat á umhverfisáhrifum. Frummatsskýrsla 5. janúar 2006. Fossvélar ehf, Línuhönnun, verkfræðistofa.

Umsagnir bárust frá:

- Sveitarfélaginu Ölfusi með bréfi dags. 7. mars 2006.
- Sveitarfélaginu Árborg með bréfi dags. 2. febrúar 2006.
- Heilbrigðiseftirliti Suðurlands með bréfi dags. 5. febrúar 2006.
- Umhverfisstofnun með bréfi dags. 8. febrúar 2006.

Athugasemdir bárust frá 10 aðilum:

- Guðmundi Karli Guðjónssyni f.h. Ræktunarsambands Flóa og Skeiða með bréfi dags. 23. febrúar 2006.
- Landvernd með bréfi dags. 24. febrúar 2006.
- Merði Árnasyni með tölvupósti dags. 18. janúar 2006.
- Óðni Andersen með tölvupósti dags. 9. febrúar 2006.
- Ragnari Geir Brynjólfssyni með tölvupósti dags. 19. janúar 2006.

- Rögnu Sigurðardóttur með bréfi dags. 23. febrúar 2006.
- Þorsteini Bjarnasyni f.h. Vélgröfunnar ehf. með bréfi dags. 26. janúar 2006.
- Þorsteini Ólafssyni með bréfi dags. 23. febrúar 2006.
- Vegagerðinni með bréfi dags. 15. febrúar 2006.

Matsskýrsla: Efnistaka úr Ingólfsfjalli í landi Kjarrs í Ölfusi. Mat á umhverfisáhrifum. Matsskýrsla 13. mars 2006. Fossvélar ehf, Línuhönnun, verkfræðistofa.

2 FRAMKVÆMD OG MARKMIÐ

Í matsskýrslu kemur fram að valkostur 1, sem sé valkostur framkvæmdaraðila, feli í sér efnistöku á allt að 2.000.000 m³ af efni á um 35.000 m² svæði uppi á suðurbrún Ingólfsfjalls, að hluta til á sama svæði og byrjað hafi verið að taka efni 2004, en að stærstum hluta norðan og austan þess svæðis. Vinnslutilhögun verði með þeim hætti að svæðinu verði skipt í tvö vinnslusvæði, um 10.000 m² svæði sem þegar hafi verið tekið efni af og um 25.000 m² óraskað svæði. Námuvinnslnunni verði skipt í tvo áfanga. Í fyrri áfanga verði vinnsla á u.þ.b. 1.200.000 m³ efnis niður um 40 m og í þeim síðari verði haldið áfram niður á 80 m dýpi og teknir um 800.000 m³. Gert sé ráð fyrir að framkvæmdatími verði 10-15 ár.

Fram kemur að efni verði losað með ripper og ýtutönn og ýtt fram af brún Ingólfsfjalls niður tvær svokallaðar rásir, E1 sem er vestar og E2 austar. Við það falli efnið niður á afgreiðslusvæði í núverandi námu. Vestari rásin hafi verið notuð við efnisvinnslu ofan af Ingólfsfjalli fram að þessu. Áður en hægt verði að ýta efni niður eystri rásina þurfi að sprengja klappir inn við bergstálið ofarlega í fjallinu. Fram kemur að unnið verði til skiptis á hvoru vinnslusvæði fyrir sig eftir þörfum og efni afgreitt á meðan neðan þeirrar rásar sem ekki verði í notkun. Umfang hvors vinnslusvæðis einskorðist við geira með u.þ.b. 120 m radíus frá hvorri rás. Það sé sú hámarksfjarlægð sem fýsilegt sé að flytja til efni með þessari vinnslutilhögun, m.t.t til hagkvæmni og efnisverðs miðað við núverandi stöðu á samkeppnismarkaði.

Í matsskýrslu er lagður fram valkostur 2 til samanburðar við valkost 1 en að mati framkvæmdaraðila er hann ekki raunhæfur. Samkvæmt valkosti 2 verður efni aðeins ýtt niður eystri rásina, E2. Fram kemur í matsskýrslu að með því að nýta einungis eystri rásina verði hægt að vinna svæði í u.þ.b. 120 m radíus frá henni á um 25.000 m² svæði. Á þennan hátt sé unnt að vinna um 1.200.000 m³ miðað við 80 m dýpt vinnslusvæðis í 6-9 ár. Fram kemur að til að fullnýta efni af svæðinu verði efni flutt að eystri rásinni frá því 10.000 m² vinnslusvæði sem liggja utan 120 m geira eystri rásarinnar, þ.e. af því svæði sem annars hefði verið ýtt niður vestari rásina. Slík efnisvinnsla sé þó óhagkvæm og myndi leiða til mikillar hækkunar á efnisverði. Fram kemur að framkvæmdaraðili vilji halda þessum valmöguleika opnum þar sem hann kunni að vera fýsilegur ef markaðsaðstæður breytist. Í heildina muni því efnistaka skv. valkosti 2 verða sú sama hvað varðar umfang en vinnslutilhögun breytast lítillega miðað við valkost 1.

Fram kemur í matsskýrslu að ekki sé mögulegt að afgreiða efni af afgreiðslusvæði neðan eystri rásarinnar meðan verið sé að ýta efni niður hana. Því þurfi tilfærsla efnis niður af fjallinu miðað við kost 2 að vera um kvöld, að næturlagi og um helgar með tilheyrandi ónæði fyrir íbúa í næsta nágrenni og auknum kostnaði.

Fram kemur í matsskýrslu að fljótlega verði hafist handa við frágang á og við núverandi námusvæði við rætur Ingólfsfjalls en ljóst sé að ekki verði unnt að ganga frá námunni þannig að ummerki hennar sjáist ekki. Að vinnslu lokinni uppi á Ingólfsfjalli muni brún fjallsins hafa lækkað um 80 m og færst innar um allt að 120 m. Leitast verði við að hafa stálið ofan við efnistökestallinn, þ.e. hina nýju fjallsbrún, með því sem næst sama fláa og óhreyfða bergstálið í kring, eða u.þ.b. 1:1.

Tilgangur framkvæmdarinnar, samkvæmt matsskýrslu, er að halda áfram efnistöku úr Ingólfsfjalli, ofan núverandi Þorustaðanámu, til að mæta framtíðarþörf fyrir fyllingarefni og annað unnið efni á Árborgarsvæðinu, í Ölfusi og víðar í Árnessýslu.

3 NIÐURSTAÐA UM MAT Á UMHVERFISÁHRIFUM

3.1 ÁHRIF Á MENN OG SAMFÉLAG

3.1.1 Sjónræn áhrif og áhrif á landslag

Í matsskýrslu kemur fram að við mat á vægi sjónrænna áhrifa sé annars vegar tekið mið af viðkvæmni landslagsins, þ.e. gildi þess á lands- eða staðarvísu, samræmi við núverandi landnotkun og þeim hópum sem verði fyrir áhrifunum. Hins vegar sé litið til einkenna áhrifanna, hvort þau séu neikvæð eða jákvæð, afturkræfni þeirra og hver tímaskali áhrifanna sé auk umfangs. Fram kemur að fyrirhugað efnistökusvæði uppi á Ingólfsfjalli muni verða sýnilegt á stóru svæði þegar svæðið verði fullunnið, m.a. frá þéttbýli á Selfossi og fjölförnum þjóðvegi, þar sem brún fjallsins muni lækka og færast innar. Hæð núverandi brúnar Ingólfsfjalls ofan námunnar sé nú á bilinu 330 - 357 m.y.s. og muni lækka niður í 272 m.y.s. Fyrirhuguð framkvæmd muni valda neikvæðum og óafturkræfum sjónrænum áhrifum og muni umfang áhrifa aukast eftir því sem líður á framkvæmdatímenn. Þó aðlaga megi útlit námunnar að aðliggjandi landformum að einhverju marki muni skapast hvilft í landslagið sem skeri sig frá fjallshlíðinni umhverfis hana. Námuvinnslan verði þó ekki í ósamræmi við núverandi landnotkun neðar í hlíðinni heldur sé um útvíkkun að ræða á áhrifum af núverandi efnistöku sem séu áberandi neðan þessa svæðis. Gildi landslags á þessu svæði sé ekki talið hátt á landsvísu en Ingólfsfjall og ásýnd þess hafi staðbundið gildi. Varðandi sjónræn áhrif af valkosti 2 kemur fram að þau verði að því leyti minni en af valkosti 1 að ekki sé gert ráð fyrir að nýta vestari efnisrásina. Að öðru leyti byggji báðir valkostir á sömu afmörkun á efnisvinnslusvæðum uppi á fjallinu og sama efnismagni og muni því sjónræn áhrif þeirra verða sambærileg.

Í umsögn Sveitarfélagsins Ölfuss kemur fram að áhrif á landslag og sjónræn áhrif verði alltaf mikil en mikilvægt sé að útlit námunnar verði lagað að aðliggjandi landformum í fjallinu þannig að hún skeri sig sem minnst úr umhverfinu þegar hún fái eðlilegan veðrunarlit. Í umsögn Sveitarfélagsins Árborgar kemur fram að í frummatsskýrslu sé ekki gerð grein fyrir leiðum sem færar séu til að koma í veg fyrir frekari sjónræna röskun á fjallsbrún Ingólfsfjalls, án þess þó að minnka efnistöku úr fjallinu. Kanna þurfi allar leiðir til að koma í veg fyrir frekari sjónræna röskun á fjallsbrún Ingólfsfjalls áður en vinnsluleyfi sé veitt.

Í umsögn Umhverfisstofnunar kemur fram að fyrirhuguð efnistaka muni hafa umtalsverð umhverfisáhrif í för með sér vegna mikilla neikvæðra sjónrænna áhrifa sem verði varanleg og óafturkræf og vegna neikvæðra áhrifa á landslag. Ekki sé gert ráð fyrir að beita mótvægisáðgerðum varðandi afmörkun efnistökusvæðisins, vinnslu eða frágang á vinnslutíma til að draga úr neikvæðum áhrifum efnistökkunnar. Landvernd hefur bent á í athugasemd sinni að sýnileiki námusvæðisins á Ingólfsfjalli

verði mikill og ekki sé mögulegt að dylja þau landslagsspjöll sem felist í því að mynda um 80 m djúpa hvilft í fjallsbrúnina. Þessi miklu landslagslýti verði sýnileg frá fjölmönnum þéttbýlisstað og hringveginum og sé því fullgild ástæða til að hafna alfarið áformaðri framkvæmd, hvort sem litið sé til valkosta 1 eða 2. Í athugasemdum Marðar Árnasonar, Óðins Andersen, Ragnars Brynjólfssonar og Þorsteins Ólafssonar er tekið í sama streng. Ennfremur kemur fram í athugasemd Þorsteins Ólafssonar að ná megi ásættanlegum halla á fallgöng með því að sprengja helli inn í fjallið inn frá lægsta gólfi núverandi námu.

Í matsskýrslu er fjallað um tillögu frá Ara Guðmundssyni um að bora hallandi jarðgöng af efri hluta fjallsins niður að núverandi námu. Framkvæmdaraðili bendir á að tillagan sé ekki raunhæf vegna lögunar fjallsins sem leiði til þess að halli í göngunum verði of lítill. Þá telur framkvæmdaraðili að tillaga um að sprengja helli sé alltof kostnaðarsöm. Ekki sé möguleiki að vinna efni ofan af Ingólfsfjalli á þann hátt að klettabrún fjallsins haldist sem mest óskert miðað við núverandi aðstæður.

Í matsskýrslu kemur fram að vegna athugasemda um sjónræn áhrif efnistökkunar kynni framkvæmdaraðili í skýrslunni breytta vinnslutilhögun til þess að minnka sjónræn áhrif hennar sem felist í að laga námuna betur að aðliggjandi landformum. Flái á útmörkum vestari hluta námunnar verði lagaður að aðliggjandi klettabelti og gengið frá yfirborði námunnar í réttum fláa eftir því sem efnistöku vindur fram. Fullgengið verði frá yfirborði nýs klettabeltis við botn námunnar og útmörkum hennar til austurs og vesturs m.t.t. aðliggjandi landforma. Með þessari breytingu verði form námunnar í meira samræmi við núverandi hlíð og náman minna áberandi en greint hafi verið frá í frummatsskýrslu. Áhrifin verði mun minni séð úr suðri og vestri. Þessar tillögur hafi verið bornar undir Umhverfisstofnun sem taldi að miðað við valkost 1 séu fyrrnefndar aðgerðir til bóta varðandi landmótun og aðlögun svæðisins að aðliggjandi landformum en það breyti ekki fyrra álitu stofnunarinnar. Umhverfisstofnun telji að einungis verði dregið úr sjónrænum áhrif efnistökkunar með þeim hætti að færa efnistökkuna norðar á fjallið, að eystri rásin verði einungis nýtt, reynt verði að fella frágengin efnistökusvæði að aðliggjandi landformum eins og kostur sé og haldið verði í núverandi brún fjallsins.

Fyrir liggur það mat framkvæmdaraðila, að miðað við það vinnslufyrirkomulag sem kynnt sé í matsskýrslu muni sjónræn áhrif af valkosti 1 og 2 verða þau sömu að því undanskyldu að ekki verður um frekari ásýndarbreytingar að ræða á vestari rásinni. Jafnframt liggur fyrir samkvæmt matsskýrslu að ekki er um aðra raunhæfa kosti að ræða sem koma munu í veg fyrir neikvæð sjónræn áhrif efnistökkunar. Vegna athugasemda m.a. í umsögn Umhverfisstofnunar hefur framkvæmdaraðili lagt fram tillögur að mótvægisáðgerðum sem fela í sér aðlögun efnistökusvæðisins uppi á Ingólfsfjalli að aðliggjandi landformum auk hugmynda um frágang á núverandi námu sem eiga að draga úr neikvæðum sjónrænum áhrifum.

Eins og komið hefur fram í matsskýrslu, umsögnum og nokkrum athugasemdum verða sjónræn áhrif fyrirhugaðrar efnistöku mjög neikvæð. Þegar horft er til umfangs þessara áhrifa þá liggur fyrir að ásýnd Ingólfsfjalls, sem einkennist á þessu svæði af dökkleitu, allt að 360 m háum klettabeltum, mun taka verulegum breytingum þar sem brún fjallsins mun lækka um allt að 80 m á um 400 m löngum kafla og djúp hvilft myndast í fjallsbrúnina. Auk þessa verða sammögnunaráhrif fyrirhugaðs efnistökusvæðis á fjallinu með núverandi efnistökusvæði í hlíðum fjallsins þess valdandi að áhrif á yfirbragð suðurhluta Ingólfsfjalls munu verða mun meiri en orðið er. Skipulagsstofnun telur að útvíkkun á efnistöku úr Ingólfsfjalli, sem felur í sér fyrrnefnda skerðingu á klettabrún fjallsins, muni gjörbreyta ásýnd þess. Þar að auki

telur Skipulagsstofnun að sjónræn áhrif af því að ryðja um 800.000 m³ af efni niður vestari efnirásina á næstu 10-15 árum muni raska ásýnd klettabeltisins og hafa varanleg og veruleg neikvæð sjónræn áhrif í för með sér. Skipulagsstofnun bendir á að til þessa hefur verið rutt efni niður vestari rásina sem nemur um tíunda hluta þess efnismagns sem ráðgert er að ýta niður þá rás. Afleiðingar þessa blasa við í dag, auk þess sem klettabeltið ofan rásarinnar hefur verið lækkað um allt að 40 m á 15-20 m breiðu belt. Sjónræn áhrif fyrirhugaðrar efnistöku munu ná til fjölda fólks, þar sem svæðið er í næsta nágrenni við þéttbýlisstaðinn Selfoss og fjölfarinn þjóðveg þar sem sumardagssumferð er rúmlega 8000¹ bifreiðar. Lega Ingólfsfjalls í jaðri á víðáttumiklu Suðurlandsundirlendinu gerir það að verkum að ummerki efnistöku á brún fjallsins munu sjást mjög víða og langt að.

Skipulagsstofnun vekur jafnframt athygli á því að samkvæmt stefnumörkun stjórnvalda um sjálfbæra þróun í íslensku samfélagi er talið forgangsmál að vernda jarðmyndanir sem eru sjaldgæfar eða óvenjulegar á heimsmælikvarða, þ.á.m. móbergsmýndanir en eins og bent er á í matsskýrslu er Ingólfsfjall dæmigerður móbergsstapi.

Að framansögðu telur Skipulagsstofnun ótvírætt að sjónræn áhrif fyrirhugaðrar efnistöku á Ingólfsfjalli og áhrif hennar á yfirbragð Ingólfsfjalls og á landslag verði verulega neikvæð, varanleg og óafturkræf. Stofnunin telur að tillögur framkvæmdaraðila um aðlögun efnistökusvæðisins að landi sem mótvægi við neikvæð sjónræn áhrif muni ekki megna að draga úr eða bæta fyrir þau neikvæðu áhrif sem efnistakan mun hafa miðað við það vinnslufyrirkomulag sem kynnt er í matsskýrslu.

3.1.2 Áhrif rykmengunar

Í matsskýrslu kemur fram að rykmyndun, bæði vegna efnisvinnslu og við akstur flutningabíla á námuvegi, verði sú sama hvort sem unnið sé eftir valkosti 1 eða valkosti 2. Rykmyndun vegna hruns á efni við námuvinnslu í Ingólfsfjalli verði ekki viðvarandi þar sem efni sé ýtt fram af fjallinu í lotum af hvoru vinnslusvæði fyrir sig. Ef þurrt hafi verið í veðri stendur rykmyndunin yfir í u.þ.b. eina klukkustund í byrjun hverrar ofanýtingar og jafnvel skemur. Ef litið sé til tímalengdar rykmengunar af völdum starfsemi tengdri efnistöku séu litlar líkur taldar á að svifrykið nái sólarhringsmörkunum í næsta byggða nágrenni. Áhrif vegna rykmengunar á íbúa í nágrenni námunnar verði fyrst og fremst sjónræns eðlis og vegna þess að rykið sest á hluti í umhverfi þeirra. Að teknu tilliti til mótvægisáðgerða, sem felist í slitlagningu námuvegjar og gerðar manar úr frákastsefni fyrir framan vinnslusvæði núverandi námu, sé talið að áhrif af völdum ryks verði lítil.

Í umsögn Heilbrigðiseftirlits Suðurlands hefur verið bent á að til að geta metið rykmengun frá starfsemi ítreki Heilbrigðiseftirlitið fyrri kröfur sínar um að gerðar séu bakgrunnsmælingar á ryki frá starfsemi og í framhaldinu reglubundnar mælingar til að hægt sé að meta rykmengun og framkvæma viðeigandi mótvægisáðgerðir. Engar tölulegar upplýsingar liggi fyrir um hversu rykmökkurinn verði þéttur og hvort hann sé undir viðmiðunarmörkum gildandi reglugerða. Heilbrigðiseftirlitið telur að ekki sé hægt að fullyrða nokkuð um rykmengun fyrir en gerðar hafi verið mælingar og þær metnar út frá tölulegum forsendum.

Framkvæmdaraðili bendir á að í frekari umsögn Heilbrigðiseftirlitsins við umfjöllun um tillögu að matsáætlun hafi ekki verið gerðar athugasemdir við svör framkvæmdaraðila við fyrri umsögn eftirlitsins þar sem fram hafi m.a. komið að það

¹ Umferðartölur 2004 http://www.vegagerdin.is/vefur2.nsf/pages/ua_umferd.html

mat framkvæmdaraðila að ekki væri talin þörf á að fara út í kostnaðarsamar mælingar á svifryki og því hafi ekki verið ráðist í slíkar mælingar samhliða matsvinnunni.

Fyrir liggur að Heilbrigðiseftirlit Suðurlands, sem er sá sérfræðiaðili sem ber að gefa álit sitt á hugsanlegri rykmengun lofts vegna fyrirhugaðrar framkvæmdar telur að ekki liggi fyrir gögn til þess að meta áhrif af völdum rykmengunar. Skipulagsstofnun tekur því ekki afstöðu til hugsanlegra áhrifa rykmengunar eða virkni mótvægisáðgerða sem framkvæmdaraðili hefur sett fram í matsskýrslu til að draga úr rykmengun.

3.1.3 Áhrif á neysluvatn

Í matsskýrslu kemur fram að samkvæmt upplýsingum frá Sveitarfélaginu Ölfusi og Sveitarfélaginu Árborg séu lindir í mýri suðvestan Þórustaðanámu framtíðarkostir vegna neysluvatnsöflunar fyrir sveitarfélögin. Samkvæmt matsskýrslu eru fyrrnefndar lindir utan dreifingarsvæðis hugsanlegrar mengunar vegna fyrirhugaðrar efnistöku.

Fram kemur í matsskýrslu að líkur á mengunarslysi við námuvinnsluna séu ekki taldar miklar. Jarðýta sem nýtt sé til að ryðja efni fram af Ingólfsfjalli fari upp að morgni og komi niður að degi loknum og engar olúbirgðir verði geymdar uppi á fjallinu. Fram kemur að ef mengunaráhapp verði á námusvæði í hlíð fjallsins myndi yfirborðsmengun strax skila sér í Þórustaðalæk en grunnvatnsmengun myndi hins vegar að líkindum koma fram í lindunum í mýrinni sunnan námunnar. Mjög erfitt sé að segja til um hve langan tíma það tæki fyrir mengunina að berast til lindanna eða hversu lengi slíkrar mengunar kynni að gæta. Mengandi efni vegna óhapps uppi á fjallinu myndu að líkindum að mestu síga til grunnvatnsins en ekki sjást í lindunum fyrr en að löngum tíma liðnum. Hugsanleg mengun kæmi einungis fram í einni lind af átta sunnan undir Ingólfsfjalli en sveitarfélögin á svæðinu hafi ekki í hyggju að nýta vatn úr þeirri lind í fyrirsjáanlegri framtíð.

Í umsögn Heilbrigðiseftirlits Suðurlands kemur fram að það sé frumskilyrði að öll starfsemi sem tengist efnistöku sé utan marka vatnsverndarsvæðis og fari eftirlitið fram á að ýtuslóði upp á fjallið verði færður inn á starfssvæði námunnar.

Skipulagsstofnun telur að umfjöllun í matsskýrslu um hættu á mengun neysluvatns, sem byggir m.a. á greinargerð Íslenskra orkurannsókna og upplýsingum frá Sveitarfélaginu Ölfusi og Sveitarfélaginu Árborg um framtíðarnotkunarsvæði neysluvatns, sé ásættanleg. Ekki séu líkur á að fyrirhuguð efnistaka hafi neikvæð áhrif á neysluvatn en stofnunin tekur undir álit Heilbrigðiseftirlits Suðurlands um að öll starfsemi sem tengist efnistöku þurfi að vera utan marka vatnsverndarsvæðis, þ.á.m. ýtuslóði upp að fyrirhuguðu efnistökusvæði á fjallinu.

3.1.4 Áhrif á umferð

Í matsskýrslu kemur fram að gera megi ráð fyrir því að flutningabílar fari að meðaltali um 100 ferðir að og frá Þórustaðanámu á dag. Aðkoma frá Þjóðvegi 1 inn á námuvegin verði löguð og breytt í samráði við Vegagerðina. Verði ekki um áframhaldandi námuvinnslu í Ingólfsfjalli að ræða þurfi að leita að efni annars staðar til að fullnægja efnisþörf sveitarfélagsins og nærliggjandi svæða. Það hafi í för með sér aukna umferð vöruflutningabifreiða lengri vegalengdir og aukna slyshættu. Niðurstaða í matsskýrslu er sú að námuvinnsla í Ingólfsfjalli hafi talsverð jákvæð áhrif á umferð og slyshættu á starfstíma námunnar.

Bent hefur verið á í umsögn Sveitarfélagsins Ölfuss að ef fyrirhuguð efnistökusvæði yrði borin saman við hugsanlega nýtt efnistökusvæði annars staðar í Ingólfsfjalli þar

sem umferðaröryggi væri betra, myndi náman ekki teljast hafa jákvæð áhrif á umferð og slyshættu.

Í svörum Fossvéla kemur fram að framkvæmdaraðili hafi ekki forsendur til að bera saman aðstæður við núverandi námusvæði og aðstæður við nýja námu annars staðar í Ingólfsfjalli þar sem ekki sé um aðrar námur í rekstri að ræða og áform um slíkt ekki þekkt.

Skipulagsstofnun getur tekið undir að verði ekki um áframhaldandi efnistöku að ræða á núverandi eða fyrirhuguðu námusvæði muni umferð efnisflutningabifreiða breytast eftir því hvert efni verður sótt. Að mati stofnunarinnar er æskilegast að efnisflutningabifreiðir fari sem styðsta leið frá námu til notenda með tilliti til áhrifa á umferð og umferðaröryggi.

3.1.5 Áhrif ónæðis vegna efnisvinnslu

Í matsskýrslu kemur fram að íbúum í næsta nágrenni námunnar hafi fundist talsverð truflun vera vegna hávaða bæði frá ofanýtingum og efnisvinnsluvélum á kvöldin og um helgar eins og raunin yrði samkvæmt valkosti 2 við notkun einnar rásar. Ekki sé þó talið að hljóðstig vegna slíkrar starfsemi fari yfir viðmiðunargildi reglugerðar um hávaða. Samkvæmt aðalvalkosti sé gert ráð fyrir að ýta efni fram af fjallinu niður tvær efnisrásir stærstan hluta vinnslutímans milli 7:30 og 19 á virkum dögum og einnig á laugardögum yfir sumartímann. Því verði síður truflun af starfseminni samkvæmt valkosti framkvæmdaraðila. Með mótvægiságerðum s.s. mön, myndi enn draga úr líkum af ónæði vegna efnisvinnslunnar.

Í umsögn Umhverfisstofnunar er bent á að ekki hafi farið fram hljóðmælingar sem styðji þá fullyrðingu í matsskýrslu að valkostur 2 muni hafa meiri áhrif í för með sér vegna hávaða frá efnisvinnslunni. Ekki er tekið tillit til þess að Hringvegurinn liggir um það svæði sem fyrir áhrifum verði vegna hávaða frá efnisvinnslunni.

Í svörum Fossvéla kemur fram að ekki hafi verið talin þörf á hljóðmælingum, enda hafi í matsáætlun ekki verið talin ástæða til að fjalla um hljóðstig, þar sem ekki hafi verið talin hætta á að hávaði af völdum vinnslunnar færi yfir viðmið reglugerðar nr. 933/1999 um hávaða. Ekki sé um viðvarandi hávaða að ræða heldur einskorðist hann við þann tíma þegar ýtt sé niður af fjallinu.

Að mati Skipulagsstofnunar er fyrst og fremst um að ræða ónæði vegna tilflutnings efnis niður rásir utan eðlilegs vinnutíma. Í matsskýrslu hefur komið fram að samkvæmt valkosti 2 verði að ýta niður efni á kvöldin og um nætur þegar ekki er verið að afgreiða efni neðan rásarinnar. Ekki sé um það að ræða að ýta niður efni annan hvorn virkan dag og afgreiða hinn daginn og ekki sé unnt að ýta niður efni hálfan daginn og afgreiða efni hinn hluta dagsins. Einungis sé hægt að halda niðri ónæði utan venjulegs vinnutíma með því að ýta niður rásirnar til skiptis.

Skipulagsstofnun hefur ekki forsendur til að taka afstöðu til þess vinnslufyrirkomulags við tilfærslu efnis niður af Ingólfsfjalli sem kynnt er í matsskýrslu að öðru leyti en að ljóst er að miðað við það fyrirkomulag að ýta efni niður aðrar rásina utan eðlilegs vinnutíma verður ekki komist hjá ónæði fyrir íbúa í nágrenninu.

3.1.6 Áhrif vegna mannvirkjaframkvæmda í nágrenni efnistökusvæðis

Í matsskýrslu kemur fram að talsvert mikill kostnaðarauki myndi fylgja því fyrir sveitarfélögin, verktaka og einstaklinga ef hætt verður námuvinnslu á svæðinu og

sækja þyrfti efni í aðrar námur lengra í burtu. Því sé niðurstaðan sú að áhrif á samfélag, efnahag og byggð verði jákvæð á starfstíma fyrirhugaðs efnistökusvæðis.

Í athugasemdum Ræktunarsambands Flóa og Skeiða og Vélgröfunnar ehf. er tekið undir það sem fram kemur í matsskýrslu um verulegan kostnaðarauka og óhagræði, verði ekki unnt að fá efni á fyrirhuguðu efnistökusvæði.

Í umsögn Sveitarfélagsins Ölfuss er bent á að náman sé vel staðsett með tilliti til áframhaldandi uppbyggingar á Árborgarsvæðinu og hafi hún því mikil jákvæð áhrif á efnahag. Hins vegar liggi fyrir að hluti íbúa í nágrenni námunnar séu mótfallnir námuvinnslu á svæðinu þannig að áhrif á samfélag séu ekki einungis jákvæð.

Framkvæmdaraðili bendir á að hægt sé að ráðast í mótvægisáðgerðir vegna samfélagslegra áhrifa s.s. vegna sjónrænna þátta, ryks og hljóðs. Einnig megi benda á að núverandi náma hafi verið þarna um talsvert skeið og svæðið því talsvert raskað nú þegar.

Skipulagsstofnun tekur undir að aukinn kostnaður fylgir því að ná í efni á svæði eftir því sem það er lengra frá notkunarstað. Að því leyti liggur fyrir að fyrirhuguð efnistaka mun hafa jákvæð áhrif á næstu 10-15 árum fyrir þá aðila í samfélaginu sem þurfa á efni að halda. Skipulagsstofnun bendir hins vegar á að sjónræn áhrif fyrirhugaðrar efnistöku flokkast einnig undir áhrif á samfélag og þau munu verða verulega neikvæð til frambúðar og óafturkræf. Þetta á bæði við sjónræn áhrif á íbúa í nágrenninu, m.a. á Selfossi og þann fjölda sem ferðast eftir þjóðveginum og hafa enga hagsmuni er lúta að efnistöku. Skipulagsstofnun hefur áður lýst álitinu sínu á fyrirhuguðum mótvægisáðgerðum til að draga úr sjónrænum áhrifum í kafla 3.1.1 í þessu álitu og jafnframt þeirri skoðun sinni að fyrirhuguð efnistaka uppi á Ingólfsfjalli, sem felst m.a. í skerðingu fjallsbrúnarinnar á löngum kafla, hafi samlegðaráhrif með núverandi námusvæði að því marki að hin neikvæðu sjónrænu áhrif af fyrirhuguðum framkvæmdum uppi á Ingólfsfjalli verða enn meiri.

3.2 ÁHRIF Á GRÓÐUR OG DÝRALÍF

3.2.1 Áhrif á gróður

Í matsskýrslu kemur fram að fyrirhugað framkvæmdasvæði sé lítt gróið og verði gróðurslitrum rutt í burtu en það svæði sé lítið að flatarmáli og því sé talið að efnistakan og rykmengun vegna hennar hafi óveruleg áhrif á gróður.

Skipulagsstofnun telur að fyrirhuguð efnistaka muni hafa óveruleg áhrif á gróður.

3.2.2 Áhrif á fugla

Í matsskýrslu kemur fram að eyðilegging búsvæða á efnistökusvæðinu uppi á fjallinu hafi varanleg áhrif á fugla á afmörkuðu svæði. Þær þrjár gerðir búsvæða sem um sé að ræða séu allar útbreiddar meðfram öllu Ingólfsfjalli. Þá sé talið að rykmengun vegna efnisvinnslu hafi óveruleg áhrif á fuglalíf.

Í athugasemd Landverndar er bent á að í matsskýrslu komi fram að kanna þurfi fuglalíf nánar á varptíma til að finna út hvaða fuglategundir verði fyrir áhrifum frá stækkaðri námu. Könnun þessi hafi ekki farið fram og sé því mat á áhrifum á fugla vegna fyrirhugaðrar framkvæmdar á engan hátt fullnægjandi.

Framkvæmdaraðili bendir á að í frummatsskýrslu komi fram það mat fuglafræðings að ryk muni ekki hafa mikil áhrif á fuglalíf og nefnir hann því til stuðnings að þeir verpi iðulega í köntum malarvega. Þó að óvissa ríki um hvaða varptegundir séu á

svæðinu sé ekki ástæða til að ætla að ryk hafi frekari áhrif á þær tegundir sem gætu fundist við frekari úttekt en þær sem þegar sé vitað um á svæðinu, þ.e. einkenni áhrifanna eru þau að ekki er talin hætta á miklum áhrifum.

Skipulagsstofnun telur, með hliðsjón af áliti fuglafræðings um að ekki sé hægt að segja til um áhrif rykmengunar frá efnistökusvæði á fugla fyrr en kannað hafi verið fuglalíf á varptíma, að ekki verði fullyrt hver áhrif rykmengunar verði á fugla í nágrenni efnistökusvæðisins. Skipulagsstofnun telur hins vegar líklegt, með tilliti til framlagðra gagna, að áhrif fyrirhugaðrar framkvæmdar á fugla verði ekki veruleg.

4 NIÐURSTAÐA SKIPULAGSSTOFNUNAR

Í samræmi við 11. gr. laga um mat á umhverfisáhrifum nr. 106/2000 m.s.b. hefur Skipulagsstofnun farið yfir matsskýrslu framkvæmdaraðila sem lögð var fram samkvæmt 10. gr. sömu laga. Matsskýrsla framkvæmdaraðila byggði á auglýstri frummatsskýrslu, umsögnum og athugasemdum sem bárust á kynningartíma frummatsskýrslu og afstöðu framkvæmdaraðila til þeirra.

Skipulagsstofnun telur að matsskýrsla framkvæmdaraðila hafi í meginatriðum uppfyllt skilyrði laga og reglugerðar um mat á umhverfisáhrifum eftir því sem við á hvað varðar þau atriði sem getið er um í 18. gr. reglugerðar nr. 1123/2005. Einnig telur stofnunin að í matsskýrslu sé gerð grein fyrir athugasemdum og umsögnum sem bárust á kynningartíma frummatsskýrslu og þeim svarað á fullnægjandi hátt. Skipulagsstofnun gerir ekki athugasemdir við þá aðferðarfræði í matsskýrslu sem notuð er við mat á áhrifum fyrirhugaðrar framkvæmdar á sjónræna þætti og landslag.

Fyrir liggur að sjónræn áhrif og áhrif á landslag beggja kosta, 1 og 2 verða sambærileg, eins og vinnslufyrirkomulag er kynnt í matsskýrslu nema að vestari rásin verður ekki notuð samkvæmt valkosti 2. Að mati framkvæmdaraðila er valkostur 2 ekki raunhæfur, m.a. þurfi að vinna utan eðlilegs vinnutíma þar sem einungis verður um efnistilfærslu niður eina rás að ræða og eitt afgreiðsluplan en slíkt fyrirkomulag telur framkvæmdaraðili í raun óásættanlegt við áframhaldandi rekstur námunnar.

Skipulagsstofnun telur að það mat framkvæmdaraðila í kafla 6.3 í matsskýrslu að heildaráhrif fyrirhugaðrar framkvæmdar verði jákvæð sé í ósamræmi við umfjöllun í sama kafla um einkenni og vægi áhrifa á einstaka umhverfisþætti. Þar kemur fram það mat að sjónræn áhrif og áhrif landslag verði mikil, neikvæð, varanleg og óafturkræf. Einnig kemur fram að fyrirhuguð framkvæmd hafi mikil, jákvæð áhrif á efnahag og samfélag og töluvert jákvæð áhrif á umferð. Skipulagsstofnun tekur undir ofangreint mat framkvæmdaraðila hvaða varðar sjónræn áhrif fyrirhugaðrar framkvæmdar og áhrif hennar á landslag. Um verður að ræða ásýndarbreytingar á Ingólfsfjalli vegna óafturkræfar skerðingar klettabrúnar fjallsins á um 400 m löngum kafla og lækkun hennar um 80 m auk röskunar og breytinga á yfirbragði klettabeltisins vegna tilfærslu efnis niður tvær rásir. Þessi áhrif munu auka enn á og magna ennfreakar upp neikvæð sjónræn áhrif núverandi efnistökuastaðar. Þá þarf að hafa í huga að sjónræn áhrif fyrirhugaðrar efnistöku munu ná til fjölda fólks, þar sem svæðið er í næsta nágrenni við þéttbýlisstaðinn Selfoss og fjölfarinn þjóðveg. Auk þess sem er um að ræða fjall sem er jarðmyndun að þeirri gerð að talið er forgangsmál, samkvæmt stefnumörkun stjórnvalda um sjálfbæra þróun, að vernda.

Skipulagsstofnun telur að áhrif á aðra umhverfisþætti verði tímabundin enda er hér um tímabundna framkvæmd að ræða til næstu 10-15 ára. Stofnunin telur líklegt að áhrif á umferð og umferðaröryggi verði jákvæð þar sem efnisflutningabifreiðir þurfa

að fara sem stutta leið með efni frá námu til notenda. Varðandi efnahag og samfélag þá telur stofnunin líklegt að kostnaður aukist eftir því sem efnistökusvæði er lengra frá markaðssvæði efnisins. Að því leyti liggur fyrir að fyrirhuguð efnistaka mun hafa jákvæð áhrif á næstu árum fyrir þá aðila í samfélaginu sem þurfa á efni að halda. Skipulagsstofnun bendir hins vegar á að sjónræn áhrif fyrirhugaðrar efnistöku flokkast einnig undir áhrif á samfélag.

Skipulagsstofnun telur að við mat á heildaráhrifum fyrirhugaðrar framkvæmdar, þurfi að veða saman annars vegar það mat að sjónræn áhrif og áhrif landslag verði mikil, neikvæð, varanleg og óafturkræf. Hins vegar verður um tímabundin jákvæð áhrif að ræða vegna styttri aksturs efnisflutningabifreiða og tímabundin jákvæð áhrif framkvæmdarinnar vegna mannvirkjaframkvæmda í nágrenni efnistökusvæðis. Að mati Skipulagsstofnunar veða hin verulega neikvæðu, óafturkræfu og varanlegu sjónrænu áhrif þyngra.

Eitt af markmiðum laga um mat á umhverfisáhrifum er að draga eins og kostur er úr neikvæðum umhverfisáhrifum framkvæmdar. Framkvæmdaraðili telur að aðrir raunhæfir kostir á efnisvinnslu umfram valkost 1 séu ekki raunhæfir.

Skipulagsstofnun telur að þær aðgerðir til mótvægis sem framkvæmdaraðili hefur kynnt í matsskýrslu um lögum efnistökusvæðisins uppi á Ingólfsfjalli að aðliggjandi landformum megni ekki að draga úr sjónrænum áhrifum efnistökkunnar.

Í Aðalskipulagi Ölfuss 2002 – 2014 sem staðfest var 4. janúar 2005 og breytt 2. desember 2005 er gerð grein fyrir Þórstaðanámu í Ingólfsfjalli. Þar kemur fram að efnistaka úr efri hluta námunnar sé óheimil þar til málsmeðferð samkvæmt lögum um mat á umhverfisáhrifum sé lokið og framkvæmdaleyfi liggi fyrir. Vegna sérstöðu námunnar muni sveitarfélagið beita sér fyrir því að unnið verði deiliskipulag fyrir efnistökusvæðið.

Skipulagsstofnun telur að fyrirhuguð efnistaka úr Ingólfsfjalli eins og hún er kynnt í matsskýrslu, sé ekki ásættanleg vegna verulega neikvæðra, varanlegra og óafturkræfra sjónrænna áhrifa og áhrifa á landslag sem hún mun óhjálpslega hafa í för með sér. Veiting framkvæmdaleyfis bryti því í bága við niðurstöðu stofnunarinnar um mat á umhverfisáhrifum, sbr. 1. mgr. 24. gr. reglugerðar nr. 1123/2005.

Reykjavík, 21. apríl 2006.

Þóroddur F. Þóroddsson

Jakob Gunnarsson